

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

УДК 339.727.22:336.227.5

В. В. РУДЕНКО

Вінницький навчально-науковий інститут ТНЕУ

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ОФШОРНИХ ЗОНАХ: ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті визначено передумови формування та успішного функціонування офшорних зон. Розглянуто переваги і недоліки реалізації інвестиційної діяльності в офшорних зонах. Проаналізовано особливості та визначено перспективи інвестиційної діяльності у класичних, респектабельних і низько податкових офшорних зонах.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, офшорна зона, офшорний фінансовий центр, офшорна компанія.

V. V. RUDENKO

Vinnitsya Educational and Scientific Institute of Economics of TNEU

INVESTMENT ACTIVITY IN OFFSHORE REGIONS: PECULIARITIES AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT

The aim of the research – to define the preconditions of formation and successful functioning of offshore regions, to explain the peculiarities of realization and prospects of development of the investment activity within these legal domains. The article defines the matter and reasons of creating and rapid development of offshore regions. The advantages and disadvantages of investment activity in the offshore regions both for offshore companies and for the donor countries of the capital. The peculiarities of investment activity in classical (The Bahamas islands, Belize, the British Virgin Isles, Seychelles Islands, Panama), top rate (Ireland, Cyprus, Lichtenstein, Hong Kong, Singapore) and low tax (some states in the USA and Canada's provinces) offshore regions. The main characteristics of the companies functioning in various offshore regions are analyzed. The research enabled us to define the main tendencies of developing investment activity in offshore regions and to propose measures of eliminating the negative impact of offshore business on economies of the donor countries.

Keywords: investment activity, offshore region, offshore financial centre, offshore company.

Постановка проблеми у загальному вигляді

На сучасному етапі розвитку економічних відносин жодна країна не залишається осторонь від процесів, що відбуваються у масштабах усього світу. Безумовно, домінуючим фактором є процес глобалізації в усіх його проявах. Одним із феноменів глобалізації став стрімкий розвиток офшорних зон. Маніпулюючи вигідністю географічного положення, надаючи різні податкові пільги іноземним компаніям багатьох невеликих держав перестали бути суб'єктами «світової периферії» та почали активно включатися у міжнародне співтовариство. Створені в офшорних зонах банки, зовнішньоторговельні, страхові й інвестиційні компанії стали складовою частиною світової економіки.

Тому дослідження інвестиційної діяльності в офшорних зонах і міждержавного регулювання офшорного бізнесу є надзвичайно актуальним для переосмислення державної економічної стратегії підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників і стабілізації національної фінансової системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблеми інвестиційної діяльності в офшорних зонах досліджували багато вітчизняних і зарубіжних вчених, а саме: М. Владімірова, І. Д'яконова, О. Живіхіна, О. Зеленюк, М. Крестьянінова, О. Манзюк, О. Мірошніченко, О. Тимофєєва, О. Томкович, Ю. Чайковська та ін. Наукові доробки вказаних науковців дозволили сформулювати концепцію реалізації інвестиційної діяльності в офшорних зонах. Проте, незважаючи на велику увагу, що приділяється даній проблематиці, питання інвестиційної діяльності рідко розглядається комплексно з урахуванням позитивних і негативних сторін функціонування офшорних зон, особливо в контексті визначення перспектив розвитку.

Постановка завдання

Метою дослідження є визначення передумов формування і успішного функціонування офшорних зон, обґрунтування особливостей реалізації та перспектив розвитку інвестиційної діяльності у даних юрисдикціях.

Виклад основного матеріалу дослідження

Посиленню глобалізаційних процесів у світовій економіці на корпоративному рівні сприяють пошуки підприємцями більш ефективних способів мінімізації витрат і здійснення інвестиційної діяльності з використанням не лише дочірніх компаній і транснаціональних корпорацій, а й компаній, документально не пов'язаних одна з одною. Важливе місце у системі глобальних економічних відносин займають офшорні зони та зареєстровані на їхній території офшорні компанії.

Під офшорною зоною (від англ. offshore – «поза берегом») слід розуміти країну або її окрему частину, де діють особливі правила реєстрації та надаються податкові й інші пільги іноземним компаніям за умови, що вони не здійснюють господарських операцій на території даної країни.

У вітчизняному законодавстві, а саме у Податковому кодексі України вживається термін «офшорні зони», до яких входять держави та їх території, у тому числі території, залежні від них, на яких можуть створюватися та діяти суб'єкти господарювання, що мають офшорний статус [1].

У міжнародній практиці поняття «офшорна зона» зазвичай не використовується, зокрема відповідно до класифікації відомих міжнародних організацій FATF (Financial action task force on money laundering) і FSF (Financial stability forum) його замінено терміном «офшорний фінансовий центр», що застосовується до територій, які мають розвинутий ринок капіталів, ліберальний податковий і валютний режим та ігнорують рекомендації міжнародних фінансових установ про вдосконалення міжнародного регулювання і контролю за банківською та фінансово-валютними системами [2, с.12].

Створення офшорних зон у тих або інших регіонах обумовлено двома основними причинами: наближеністю до центрів ділової активності та відсутністю у держав внутрішніх ресурсів для розвитку. За першою причиною офшорні зони створювалися у промислово розвинутих країнах – США, Канаді, Великобританії, Швейцарії, Нідерландах і т.д. Друга причина зумовила виникнення офшорних зон в острівних державах Атлантичного і Тихого океанів, які свідомо пішли на прийняття законодавчих актів, що сприяли залученню іноземних капіталів. Для окремих держав доходи від офшорного бізнесу є основним джерелом фінансових ресурсів, адже надходжень до бюджету від сплати реєстраційних зборів достатньо для підтримки високого рівня життя населення. Крім того, за рахунок припливу у державу офшорних компаній, створюється велика кількість робочих місць, а виручка фірм, що займаються створенням і обслуговуванням офшорних компаній співставна з надходженнями від сплати реєстраційних зборів.

Стрімкий розвиток інвестиційної діяльності в офшорних зонах в останні роки, на думку Тимофєєвої О.Ф. і Крестьяніної М.І., є наслідком впровадження новітніх інформаційних технологій, що дозволяють встановлювати та підтримувати у режимі реального часу цілодобовий зв'язок між провідними фінансовими центрами і офшорними зонами світу. До клієнтів фінансової індустрії офшорних зон належать офшорні компанії, банки, інвестиційні фонди, страхові компанії, юридичні, консалтингові й бухгалтерські фірми практично усіх країн світу [3].

Існує ціла низка переваг реалізації інвестиційної діяльності в офшорних зонах, обумовлених прагненням офшорних компаній знизити податкове навантаження, зберегти та примножити свій капітал, спростити документообіг і прискорити процес руху фінансових потоків. До таких переваг належать: застосування порядку спрощеної реєстрації компаній; здійснення оподаткування за зниженою або нульовою ставкою; невисокий розмір мінімального статутного капіталу при реєстрації компанії; спрощена система надання фінансової звітності або її відсутність; можливість вільного вивозу іноземного капіталу та відсутність валютного регулювання й контролю; можливість створення ефективніших юридичних баз для вирішення спорів; використання додаткових умов здійснення інвестиційної діяльності, особливо щодо залучення кредитів; збереження конфіденційності.

Однак, реалізація інвестиційної діяльності в офшорних зонах призводить до низки негативних ефектів для економіки держав, де перебувають власники офшорних компаній. Серед них, на думку Манзюк О. О. варто виокремити: недобросовісна податкова конкуренція, що обумовлює ухилення від сплати податків; нестабільність економіки через відтік в офшорні зони великих обсягів капіталу; зростання тінізації економіки; збільшення рівня безробіття [4, с.174].

Отже, офшорні зони є привабливими для офшорних компаній завдяки сприятливому валютно-фінансовому режиму, можливості мінімізації оподаткування, високому рівню захисту банківської і комерційної таємниці, лояльності державного регулювання, з одного боку, та непривабливими для держав – донорів капіталу через недоотримання податкових надходжень до бюджету, безконтрольного вивозу капіталів з країни та посилення процесів тінізації економіки, – з іншого.

Найважливішим критерієм класифікації офшорних зон є їх імідж (престижність), що визначається загальним обсягом і характером переваг, які пропонуються іноземним компаніям.

До першої групи входять офшорні зони, які можна охарактеризувати як стовідсоткові (класичні) офшори, так звані «податкові гавані», «податкові притулки», або «tax haven». Ними, дуже часто, являються невеликі острівні держави або самоврядні території з невисоким рівнем розвитку власної економіки, в яких законодавчо визначені статус офшорних компаній та умови, за дотримання яких їх діяльність вважатиметься офшорною.

Ці офшорні зони відрізняє спрощена процедура реєстрації компаній, мінімальні вимоги з боку влади до звітності та величини статутного капіталу, повна відсутність або чисто символічні податки, замість яких стягується фіксований збір, що залежить від розміру статутного капіталу. Зазвичай в таких країнах не ведеться реєстр акціонерів і директорів, розвинений номінальний сервіс і конфіденційність володіння таким підприємством дуже велика. Незважаючи на свої невеликі розміри, на думку Чайковської Ю. і Ожигіної В., ці офшорні зони – основа офшорного бізнесу, та часто саме вони є світовими центрами, куди стікаються, ухиляючись від оподаткування у своїх країнах, накопичуються і звідки інвестуються великі обсяги грошових коштів [5, с.19].

До класичних офшорних зон належать Багамські острови, Беліз, Британські Віргінські острови, острів Мен, Сейшельські острови, Панама, Маршалові острови, Сент-Кітс і Невіс, Самоа, Кайманові острови, Вануату, Домініка та інші. Порівняльна характеристика класичних офшорних зон подана у табл. 1.

Таблиця 1

Порівняння основних характеристик класичних офшорних зон*

Юрисдикція	Багамські острови	Британські Віргінські острови	Сейшельські острови	Панама	Беліз
Тип підприємства	IBS	IBS	IBS	S.R.L.	IBS
Мін. кількість акціонерів	1	1	1	1	1
Мін. кількість директорів	1	1	1	3	1
Можливість корпоративних директорів	Так	Так	Так	Так	Так
Потреба у секретарі	Ні	Ні	Ні	Так	Ні
Сплачений статутний капітал	50000 USD	50000 USD	100000 USD	10000 USD	50000 USD
Подання щорічної звітності	Ні	Ні	Ні	Ні	Ні
Необхідність ведення внутрішньої фінансової звітності	Так	Так	Так	Так	Так
Щорічно стягуваний податок	Так	Так	Так	Так	Так
Ставка податку на прибуток	0%	0%	0%	0%	0%
Строк реєстрації	2 тижні	1 тиждень	1 тиждень	2 тижні	1 тиждень

*Примітка: IBS (International Business Company) – закрите товариство з обмеженою відповідальністю; S.R.L. (Sociedad de Responsabilidad Limitada) – товариство з обмеженою відповідальністю.

*Складено автором на основі даних Worldwide Incorporation Services [6]

Друга група, так звані респектабельні офшори – це держави, де окрім офшорних підприємств, що належать нерезидентам, існують звичайні оншорні. З боку урядів цих держав контроль за їх діяльністю суворіший, ведеться реєстр директорів і акціонерів, підприємства щорічно проходять аудиторську перевірку та надають бухгалтерські звіти. Окрім цього існує жорстка заборона на ведення будь-якої господарської діяльності на території цих країн. До другої групи офшорних зон також можна віднести країни з пільговим режимом оподаткування окремих видів діяльності. Низка розвинених країн Європи надає підприємствам, що здійснюють певні види діяльності, можливість проведення ділових операцій офшорного типу. Зокрема, податковими привілеями користуються холдингові, посередницькі фінансові і ліцензійні компанії, а також інвестиційні фонди [5, с.20].

У цих офшорних зонах з офшорних підприємств не стягуються податки (чи справляються за мінімальною ставкою), влада в тій або іншій мірі контролює їх діяльність, що обумовлює необхідність ведення підприємством повноцінної бухгалтерської звітності. Потрібно зазначити, що офшорні підприємства, засновані в цих країнах, як правило, потрапляють у сферу діяльності двосторонніх угод про усунення подвійного оподаткування, що зазвичай визначає їх використання як проміжних пунктів на шляху транзиту грошових коштів з країни, де отримують прибуток, в податкову гавань. У зворотному напрямі через ці країни рухаються інвестиційні потоки.

До респектабельних офшорних зон належать Ірландія, Кіпр, Люксембург, Ліхтенштейн, Швейцарія, Австрія, Нідерланди, Гібралтар, Гонконг, Сінгапур та інші. Порівняльна характеристика респектабельних офшорних зон подана у табл. 2.

Третю групу офшорних зон складають зовсім не офшорні, але низько податкові федеративні країни, де пільговий режим для офшорних компаній запроваджений лише у певних адміністративно-територіальних одиницях. Цим країнам властива жорстка податкова система, обов'язково ведуться реєстри директорів і акціонерів, проте, існують певні організаційно-правові форми, що дозволяють сплачувати тільки фіксовані збори. У таких федеративних країнах існує кілька рівнів оподаткування: державний, суб'єкта федерації і місцевий. Як правило, офшорні території надають пільги в частині сплати податку суб'єкта федерації для тих підприємств, які, будучи зареєстровані на його території, ведуть діяльність і отримують дохід за його межами, тобто здійснюють фінансово-економічну діяльність офшорного типу. Це і обумовлює можливість ведення офшорного бізнесу, використовуючи при цьому його переваги та залишаючись увесь час у межах однієї і тієї ж держави.

До таких офшорних зон можна зарахувати деякі штати в США, провінції Канади, кантони Швейцарії, де їх часто називають корпоративними притулками (corporate tax haven). Порівняльна характеристика низько податкових офшорних зон подана у табл. 3.

Значення офшорних зон у розвитку світових інвестиційних процесів постійно змінюється. Раніше вважалося, що використання офшорних зон зводиться до двох аспектів: конфіденційності та оптимізації оподаткування. Проте в останні роки з'явилися нові тенденції розвитку інвестиційної діяльності в офшорних зонах, до яких Томкович О.В. відносить [7, с.137]:

1. Послаблення банківської таємниці (майже у всіх офшорних зонах прийняте законодавство, що відповідає вимогам FATF і забезпечує більшу прозорість таких зон).
2. Посилення прозорості корпоративних структур (заборона акцій на пред'явника, необхідність надання інформації про власників компанії).
3. Обмін інформацією (офшорні зони укладають договори про обмін інформацією між державами).
4. Протидія діяльності офшорних зон (офшорні зони, що не відповідають новим вимогам, практично втрачають конкурентоспроможність у зв'язку з жорсткою протидією міжнародної спільноти та національних органів влади).

Таблиця 2

Порівняння основних характеристик респектабельних офшорних зон*

Юрисдикція	Ірландія	Кіпр	Гонконг	Сінгапур	Ліхтенштейн
Тип підприємства	PLC, LTD	PLC, LTD	PLC, LTD	PLC, LTD	AG
Мін. кількість акціонерів	2	1	1	1	1
Мін. кількість директорів	2	1	1	1	1
Можливість корпоративних директорів	Так	Так	Так	Так	Так
Потреба у секретарі	Так	Так	Ні	Так	Так
Вимоги до резидентства директорів / акціонерів	Так	Так	Ні	Так	Так
Сплачений статутний капітал	PLC – 1 EUR, LTD – 38100 EUR	1000 EUR	1 HK\$	1 USD	50000 CHF
Подання щорічної звітності	Так	Так	Так	Так	Так
Щорічно стягуваний податок	Так	Так	Так	Так	Так
Ставка податку на прибуток	12,5%	10%	16,5%	18%	0%
Строк реєстрації	1-2 тижні	1-2 тижні	2 тижні	2-3 тижні	4 тижні

*Примітка: PLC (Private Limited Company) – приватне товариство з обмеженою відповідальністю; LTD (Private Company Limited by Shares) – публічне товариство з обмеженою відповідальністю; AG (Aktiengesellschaft) – акціонерне товариство з обмеженою відповідальністю.

*Складено автором на основі даних Worldwide Incorporation Services [6]

Таблиця 3

Порівняння основних характеристик низько податкових офшорних зон*

Юрисдикція	Штат Делавер (США)	Штат Вайомінг (США)	Провінція Онтаріо (Канада)	Провінція Нью-Брансвік (Канада)
Тип підприємства	LLC або Corporation	LLC	OK	NBC
Мін. кількість акціонерів	1	1	1	1
Мін. кількість директорів	1	1	1	1
Можливість корпоративних директорів	Так	Так	Так	Так
Потреба у секретарі	Ні	Ні	Так	Так
Вимоги до резидентства директорів / акціонерів	Ні	Ні	Так	Ні
Сплачений статутний капітал	для LLC – 50000 USD / для Corporation – вимоги відсутні	50000 USD	1000 CAD	1000 CAD
Подання щорічної звітності	Так	Так	Так	Так
Щорічно стягуваний податок	Варіативний	Варіативний	Так	Так
Ставка податку на прибуток	Варіативна	Варіативна	11-16,5% (до державного бюджету) 4,5-12% (до місцевих бюджетів)	11-16,5% (до державного бюджету) 5-10% (до місцевих бюджетів)
Строк реєстрації	3-4 тижні	3-4 тижні	1-2 тижні	1-2 тижні

*Примітка: LLC (Limited Liability Companies) – компанія з обмеженою відповідальністю; Corporation – корпорація; OC (Ontario Corporations) – корпорація в провінції Онтаріо (Канада); NBC (New Brunswick Corporations) – корпорація в провінції Нью-Брансвік (Канада).

*Складено автором на основі даних Worldwide Incorporation Services [6]

На думку Зеленюка О.М., нині підвищується роль офшорних зон і у досягненні завдань інвестиційної стратегії міжнародних компаній: офшорні зони почали широко використовуватися для накопичення багатства або реінвестування коштів від діяльності за мінімальних податкових втрат [8, с.6].

Варто зазначити, що неконтрольований рух капіталів в офшорних зонах вкрай негативно відображається на світовій фінансовій системі. Крім зменшення бази оподаткування та зниження податкових надходжень у бюджет, перелив капіталів у офшорні зони загрожує державам втратою податкового суверенітету. Проте, необхідно усвідомити, що на зміну офшорним зонам, необхідно запропонувати власникам капіталу зручні умови його збереження та обігу з більш прозорими умовами і правилами – дотепер у світі таких механізмів не розроблено, тому на даний момент боротьба з офшорними зонами видається безперспективною.

Для того, щоб офшорні зони дійсно стали використовуватися як специфічна форма інвестиційної діяльності та метод міжнародного податкового планування без втрат для національних економік і порушення законодавства, доцільно, на думку Владімірової М.П. і Живіхіної О.С., реалізовувати низку заходів за такими напрямками [9, с.74–76]:

- посилення контролю над операціями в офшорних зонах з метою підвищення їх прозорості та боротьба з фіктивними угодами;
- боротьба з корупцією, покращення інвестиційного й податкового клімату у державах з метою нівелювання можливостей і стимулів для зловживання офшорними зонами;
- створення нормативно-правової бази для застосування офшорних зон у якості специфічної форми інвестиційної діяльності та методу міжнародного податкового планування.

Зазначимо, що існує протиріччя фінансової політики окремих держав (Швейцарія, Нідерланди, Люксембург тощо) щодо обмеження діяльності в офшорних зонах, адже історія становлення їхніх національних економік тісно переплітається з функціонуванням офшорних зон, а законодавство цих країн базується на ключових принципах офшорного бізнесу. Зміни у бік обмеження діяльності офшорних зон можуть призвести до законодавчої кризи та поглиблення бюджетного дисбалансу через відтік інвесторів. Тому державам необхідно здійснювати узгоджену політику з контролю фінансових потоків і операцій з урахуванням інтересів компаній і тих переваг, які вони отримують при реєстрації своїх дочірніх підрозділів в офшорних зонах.

Висновки

Офшорні зони є зручним і вигідним способом здійснення інвестиційної діяльності в економічно і політично стабільних державах, що надають таку можливість. Вони необхідні власникам значних капіталів, орієнтованих на зовнішні ринки, оскільки надають змогу вирішувати питання із залучення іноземних кредитів та інвестицій, оптимізації оподаткування, створення ефективнішої юридичної бази для вирішення спорів тощо. В деяких випадках реалізація крупних міжнародних інвестиційних проектів без участі офшорних компаній взагалі неможлива.

В сучасних умовах фінансова політика більшості держав спрямована на боротьбу з податковими шахрайствами, посилення контролю за фінансовими потоками і впровадження заходів з розкриття податкової інформації, що ставить під сумнів функціонування офшорних зон у майбутньому. Проте, альтернативи офшорним зонам до цих пір не знайдено, хоча суперечність їх впливу посилюється: вони продовжують залишатися генераторами світових фінансових потоків і залучення інвестицій, з одного боку, та посилюють розвиток тіньової економіки, – з іншого.

У зв'язку з цим, держави вживають заходів щодо використання офшорних зон саме як специфічної форми інвестиційної діяльності та методу міжнародного податкового планування, а саме посилення міжнародної співпраці в обміні фінансовою інформацією, прийняття законодавчих актів протидіючих фінансовим зловживанням в офшорних зонах і посилення контролю за операціями офшорних компаній.

Література

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
2. Энциклопедия оффшорного бизнеса: Практическое руководство. – Лондон. Цюрих. Бостон : Finance Research Group, 2007. – 255 с.
3. Тимофеева О. Ф. Оффшорные юрисдикции как инструмент международного налогового планирования: мировой опыт их создания [Електронний ресурс] / О. Ф. Тимофеева, М. И. Крестьянинова // Мир науки. – 2014. – № 1 (3). – С. 6. – Режим доступу : <http://mir-nauki.com>.
4. Манзюк О. О. Негативні наслідки діяльності офшорних зон та шляхи їх подолання в Україні / О. О. Манзюк // Європейський вектор економічного розвитку. – 2013. – № 2 (15). – С. 172–177.
5. Чайковская Ю. Оффшорный бизнес: его специфика и возможности / Ю. Чайковская, В. Ожигина // Вестник Ассоциации белорусских банков. – 2005. – № 31. – С. 17–21.
6. Офіційний сайт Worldwide Incorporation Services [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.offshore-now.com>.

7. Томкович А. В. Тенденции развития свободных экономических зон на территории ЕС / А. В. Томкович // Балтийский экономический журнал. – 2010. – № 1. – Т. 3. – С. 130–137.
8. Зеленюк А. Н. Проблемы деофшоризации предпринимательской деятельности / А. Н. Зеленюк // Российский внешнеэкономический вестник. – 2014. – № 4. – С. 3–16.
9. Владимірова М. П. Міжнародна практика застосування офшорів в податковому плануванні / М. П. Владимірова, О. С. Живихіна // Актуальні питання інноваційної економіки. – 2013. – № 2-3. – С. 73–79.

References

1. Podatkovyi kodeks Ukrainy from 02.12.2010 №2755-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Encyklopediya offshornogo biznesa: Prakticheskoe rukovodstvo. London. Zurich. Boston. Finance Research Group, 2007, 255 p.
3. Timofeeva O. F., Krestyaninova M. I. Ofshornye yurisdikcii kak instrument mezhdunarodnogo nalogovogo planirovaniya: mirovoj opyt ikh sozdaniya. Mir nauki, 2014., 1 (3), p.6. URL: <http://mir-nauki.com>.
4. Manziuk O. O. Nehatyvni naslidky diialnosti ofshornykh zon ta shliakhy yikh podolannia v Ukraini. Yevropeiskiy vektor ekonomichnoho rozvytku, 2013, 2 (15), pp.172-177.
5. Chajkovskaya Yu., Ozhigina V. Offshornyj biznes: ego specyfika i vozmozhnosti. Vestnik Associacii belorusskix bankov, 2005, 31, pp.17-21.
6. Ofitsiyni sait Worldwide Incorporation Services (n.d.). offshore-now.com. Retried from <http://www.offshore-now.com>.
7. Tomkovich A. V. Tendencii razvitiya svobodnyx ekonomicheskix zon na territorii ES. Baltijskij ekonomicheskij zhurnal, 2010, No1, Vol.3., pp.130-137.
8. Zelenyuk A. N. Problemy deoffshorizacii predprinimatelskoj deyatelnosti. Rossijskij vneshneekonomicheskij vestnik, 2014, 4, pp.3-16.
9. Vladimirova M. P., Zhivixina O. S. Mezhdunarodnaya praktika primeneniya offshorov v nalogovom planirovanii. Aktualnye voprosy innovacyonnoj ekonomiki, 2013, 2-3, pp.73-79.

Надійшла 12.01.2015; рецензент: д. е. н. Погрішук Б. В.